

և տեսալ 'ի վերայ օդոյն ցիր և ցան՝ ըզ-
չափ աւուրն երկոտասան ժամն, և յե-
րեկոյնն գնդեալ ժողովեալ կցաւ յար-
փին վերին, ուստի խզաւ առաւօտն:
Եւ եղև երեկոյ սպառուած աւուրն. և
վաղորդեան աւարտ գիշերոյն. ընդ տիւ
և ընդ գիշերն օր մի, ի՞նչ ժամ: Եւ այդ
սովորութիւն էառ կոչել օր և զերկուսն.
որպէս Դաւիթ ասէ թէ, Օր աւուր ըլիսէ
զբան. և թէ՛ Աւուրք իմ որպէս հովանի
անցին: Երբայեցիք և Ասորիք հետ բա-
նիս ասելոյ թէ եղև երեկոյ, զերեկոյն
գնեն սկիզբն աւուրն. և անդէպ է 'ի
խաւարէ սկսանել աւուրն, այլ պարտ
է 'ի լուսոյն սկսանել: Եւ թէ ընդէր ոչ
ասաց օր առաջին՝ որ առաւել 'ի ճահ
էր անկանել 'ի թիւ երկրորդին և այ-
լոցն. — և այս վասն բազում պատճա-
ռաց. Նախ զի մի է բնութիւն աւուրցն՝
որ շրջապատէ զշարաթ՝ զամիս և զտա-
րի, ծագմամբ արեգականն: Երկրորդ,
զանցաւորութիւն կենցաղոյս յայտ առ-
նէ, ըստ որում և ասէ, թէ հազար ամ
յաչս Տեառն որպէս օր երեկի զի էանց:
Երրորդ, զի զատեաց և մեկնեաց զմեծ
օր կիրակէին յայլոց աւուրցն. և կիրա-
կի ասի օրն առաջին: Զի Աստուած 'ի
կիրակէ էարկ զկամս իւր արարչական
զօրութեամբն: Զորրորդ, զի նշանա-
կեաց զօրն վերջին՝ զաներեկն, որ նա
է օրն առաջին, զուգակից և հաւասար
լուսոյն՝ որ եղև 'ի նմա. զի օրն լոյս
ասի: Հինգերորդ, զի օրն սուրբ է և
պահպանութիւն օրինացն Աստուծոյ:
Վեցերորդ՝ զի պատուիչ է յարութեան
Քրիստոսի յամենայն դարս, մինչև լու-
սանայ յետինն և մինն աներեկ և ան-
փոխանորդ:

Դարձեալ և այս ևս գիտելի է, զի
օրս այս առաջին յորում գոյացաւ լոյսն
եղական, ցուցանէ զօր ծննդեան Քրիս-
տոսի, և զօր աւետեաց առաջիկայ տար-
ւոյն: Զի յորում աւուր լոյսն եղական
գոյացաւ՝ 'ի նոյն պատկեր աւուր և
լոյսն անեղական՝ 'ի մարմնի ծրարեցաւ.
և ծննդեամբ 'ի սուրբ կուսէն յերկրի
ծագեցաւ և 'ի նոյն օր մկրտութեամբն
'ի Յորդանան Աստուած յայտնեցաւ:

Եւ դարձեալ գիտելի է, զի օրն առա-
ջին կիրակի էր. և օր աւետեաց սուրբ
Աստուածածնին յոմանց կիրակի ասա-
ցաւ. թէպէտ և մեք զչորեքշաբաթն
գիտեմք: Եւ օր մկրտութեանն Քրիստո-
սի կիրակի էր. այլ և օր այլակերպու-
թեանն Քրիստոսի կիրակի էր, և օր
զալստեանն կիրակի, և օր յարութեանն
կիրակի. և օր միւսանգամ զալստեանն
Քրիստոսի՝ կիրակի: Օր ազատութեանն
Խորայէլի 'ի Փարաւոնէ կիրակի, յոր-
ժամ 'ի ծովն անցին. և օր տըւելութեան
օրինացն Աստուծոյ կիրակի, որ է օր
պենտակոստէի, Հոգւոյն սրբոյ դալըս-
տեանն: Եւ կիրակին է օր պատուելի.
վասն այսր ամենայնի՝ է սկիզբն աշ-
խարհի՝ կատարած վերջի օրս այս տե-
րունի: Սա է որ կրկնի՝ և բազմապատկի
յայսմ յաւիտենի. 'ի փառս Քրիստոսի
Աստուծոյ մերոյ:

ԲՐԻՄ ՍՊԱՆԻԱՅԻ ԶՕՐԱՎԱՐՆ

Գնացեալ տարին իւր անհամար ա-
րիւնըռուչտ մեծ զոհից հետ մէկտեղ,
վերջնթեր օրն ալ մեծագոյն զոհ մ'ու-
նեցաւ, որ է Սպանիոյ Բրիմ զօրավա-
րը, որուն մահուան լուրը հասուցին
հեռագիրք ընդ բոլոր աշխարհ, ոչ թէ
պատերազմի դաշտին վրայ հայրենեաց
պաշտպանութեան համար թշնամեաց
դէմ կռուելով, այլ իւր հայրենակից
դաւակցաց գնտակներուն տակն ընկ-
նալով:

Ծնաւ Բրիմ զօրավարը յամին 1811
Գաղալոնիոյ Ռէւս քաղաքը, և 1833
թուին իղապելլա թագուհւոյն դահա-
կալութեան պատճառաւ տեղի ունե-
ցած քաղաքական պատերազմին մէջ
իրբև սպայ առաջին անգամ գէնը ա-
ռաւ: Խնամակալ թագաւորամօր Մա-
րիամ Քրիսգինա թագուհւոյն ջերմ
կողմնակից հանդիսանալով, 1837^{էն} հա-
զարապետ (Colonel) անուանեցաւ: Թա-
գաւորամայր խնամակալին փախստե-
նէն ետքը յառաջադիմական (Progres-

istie) կողմնակցութեան հետ միացաւ Լաբարդէրոյի զիկտատորութեան դէմ մաքառելու համար. և 1841ի Սարակոսայի խռովութեան մասնակից ըլլալուն համար՝ բանտարկելութեան վճիռ ելաւ իրեն դէմ. բայց Գաղղիա փախչելով, Մարիամ Գրիսդինայի քով վերանորոգութեան (Restauration) դարման պատրաստելու ձեռք զարկաւ. 1843ին ազգային ժողովոյն նուիրակ ընտրուելով՝ Սպանիա դարձաւ, և Գրիստինեանց և յառաջագիմականաց հետ Լաբարդէրոյի դէմ դաշն մը կազմեց: Ոտք հանեց Ռէւս իւր ծննդեան քաղաքը, բայց Զուրպանո զօրավարէն քշուելով՝ Պարցհէլոնա գնաց և խռովութիւնը հոն ալ տարածեց: Լաբարդէրոյի անկմամբ և Մարիամ Գրիսդինայի յաղթութեամբը, Ռէւսի կոմսութեան պատիւը ընդունեցաւ և Մատրիտի քաղաքապետ առնուանեցաւ:

Զափաւորականաց և ռամկապետականաց մէջ եղած դաշնակցութիւնը լուծուելով, Պարցհէլոնա խռովութիւնը նորէն արժարծեցաւ ի նպաստ ազատական սկզբանց. և կը յուսացուէր որ Բրիմիւր ժողովրդասէր բնաւորութեամբը կարենայ խաղաղել երկիրը. բայց ստիպուեցաւ զէնք գործածել, և տարի մի ամբողջ ոտն առ ոտն պատերազմեցաւ իր Ամէղէր զինուորակցին դէմ:

Իբրեւ մատնիչ ժողովրդեան ամբաստանուելով, Թագուհւոյն առաջին համարումը կորսնցուց, որ արդէն Բրիմի ազատական սկզբունքը մոռցած չէր. ձեռքակալ եղաւ և դատապարտուեցաւ իբրեւ տէրութեան դէմ դաւաճան և Նարվաէզ իշխանն սպաննելու փորձ փորձող: Այս յետին ամբաստանութենէն քաջութեամբ արդարացուց ինք զինքը ատենից մէջ, բայց առաջնոյն համար պարտաւորուելով վեց տարուան բանտարկելութեան դատապարտեցաւ: Մօրը աղաչանօքը վեց ամսէ ետքը ազատելով, ինք տարի Սպանիոյ քաղաքական գործերը թողուց, և 1853ին Տաճկաստան գնաց Ռուսիոյ դէմ պատերազմին մասնակից ըլլալու, և Դա-

նուրի վրայ Տաճկաց ունեցած յաջողութիւնները Բրիմի ձեռնառութեանը կ'ընծայեն: 1854ին խռովութենէն ետքը նորէն Սպանիա կանչուելով, որովհետեւ ազգային ժողովոյն նուիրակ ընտրուեր էր, միշտ միապետութեան նպաստաւոր քուէ տուաւ:

Բրիմ յամին 1861 սպանիական բանակին ընդհանուր հրամանատար առնուանեցաւ, որ Անգղիոյ հետ՝ Գաղղիացուցմէ սկսած Մէքսիկոյի արշաւանացը մասնակից պիտի ըլլար: Երբոր Անգղիան առաջին քայլէն ետ քաշուեցաւ այս ձեռնարկութենէն, սպանիական կառավարութիւնն ալ անոր օրինակին հետեւեցաւ, որով Բրիմ վշտացած Մատրիտ դառնալու պարտաւորեցաւ:

Յամին 1866 իշխանաց Թագուհւոյն դէմ ծագած ապստամբութեան մէջ մասն ունենալով, Սպանիայէն հեռանալու ստիպուեցաւ. և ամենուն համակրութիւնը ի նպաստ իւր սկզբանցը ձգելու համար Եւրոպա ճամբորդութեան ելաւ. բայց մասնաւորապէս Բարիզ և Լոնտրոն կեցաւ, ուր ճիս և բազմաժախ կեանք մը վարեց ունեցած շատ հարստութեամբը:

Թորէդէ ծովակալէն սկսած Գաուիչէի խռովութենէն քիչ ետքը՝ իշխանաց Թագուհւոյն գահէն ձգող ապստամբութեան ախոյեաններէն առաջինն ինքը եղաւ:

Թագուհւոյն փախստենէն ինչուան այս օրս՝ այս երկար ժամանակուանս մէջ, Բրիմ Մատրիտի կառավարութեան գլուխ անցաւ Սերրանո մարաշխտին հետ: Իբրեւ փառասէր՝ ամբաստանուեցաւ թէ Թագաւորական Թագը իր գլուխը կ'ուզէր դնել, և ըսուեցաւ ալ թէ այլ և այլ իշխանաւորաց կը նպաստէ որ այն Թագը իրենց գլուխը կապեն. փոխանակ որ ինքը միշտ փառք ցուցուց որ խաղաղ իշխան մը նստի այն դատարկ գահը: Եւ ահա հազիւ թէ կատարուեր էր սրտին փափաքը, վատ դաւաճանի մը անողորմ ձեռ-

քը մարեց անոր կենաց լոյսը: Բայց
Յրիմի անունը պատմութեան մէջ իր
էջը պիտի գրաւէ, և որ պիտի դատէ
արդարութեամբ անոր զործերը:

Մ. ԱՏՏԻՂԻՈՍ ՀՌԵԳՈՒՂՈՍ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

(Տես երես 39:)

Հ Ա Ն Դ Ի Ս Գ.

ՏԵՍԻԼ Ա

ՀՌԵԳՈՒՂՈՍ ԵՒ ՊՈՊՂԻՈՍ

ՀՌ. Աստ ես դու, Պոպղիէ. դործ հասեալ փա-
ռաց Հռովմայ, և իմոյ պատուոյս, և հասարա-
կաց խաղաղութեան, և դու չեղանես յատեան
ծերակուտին:

ՊՈՊ. Սակայն չե եմ գումարեալ:

ՀՌ. Եթէ, մի յապաղեր. քաջութեամբ զետր-
հուրդս իմ տարցիս 'ի գլուխ յատենի աւագան-
ւոյն. և ցուցցես զանձն քո արժանի զարմիր:

ՊՈՊ. Իսկ զիարդ. հրաման տաս ինձ չարիս քեզ
նիւթել:

ՀՌ. Ինչ որ միանգամ օգուտ բերէ Հռովմայ՝ ինձ
անտի զեան և ոչ մի:

ՊՈՊ. Ողորմեա տէր, խնայեա յանձն քո:

ՀՌ. Համարիցիս, Պոպղիէ, եթէ մոլեցիմ ինչ.
համարիցիս եթէ ես միայն 'ի կենդանիս ատելի
անձին. վա՛շ խաբէութեանդ. նմանապէս այլոց
և ես ինքն զբարին ողջունեմ և մերժիմ 'ի չա-
րէն. այլ զսա 'ի մեղան և զնա յառաքինութեան
միայն գտանեմ: Մեծապէս մեղ է փրատու հայ-
րենեաց՝ անձին ազատութիւն հայթայթել. ա-
պա չար ինձ կեանք և ազատութիւն: Առաքի-
նութիւն՝ արեամբ չափ պաշտպանել է բաղդին
հայրենեաց. ապա բարի ինձ մահ և գերութիւն:

ՊՈՊ. Սակայն հայրենիք ոչ եմ...

ՀՌ. Հայրենիքն համօրէն մի մտքին է՝ որոյ և
մեք եմք մասն. յանցանք են առն քաղաքացւոյ
հատուածել զանձն մեկուսի 'ի նմանէ: Ընդ
օգուտ և ընդ փրատ ինքնին արժան է խորել
նմա. և այս է որ օգտէ կամ փրատէ հայրենեացն՝
առ որ ամենայնի է պարտապան: Եւ թէ վասն
նորա ինչ ընդ քիրան դոյ և ընդ ապաժոյժ, ոչ
ինչ ետ յանձնէ, այլ զօր 'ի նմանէն ընկալաւ՝
հատոյց: Ինքն ծնաւ զնա, ինքն զիեցոյց և յա-
ւաքոյթ սննդեան տարեալ աճեցոյց: Օրինօքն
պարապէ զնովաւ յանիւրաւութենէ ընտանեաց,
և զինուրթն՝ յօտարաց: Փառաց բարձի և պա-
տուոյ արժանի առնէ. պսակէ զվաստակսն և
զփնասուն պահանջէ զվրէժ. և իբրու մայր և

ղեալ սիրալիր՝ տաժանի երանաւէտ խառնել
խաղաղութիւն յարեւ նորա ըստ անխայել մահ-
կանացուացս նախանձոտ բաղդի... Այսքան
պարգեք՝ ապոքէն կշիռս ունին. և որ ժխտէն
զայդ՝ թող ամփոփեսցէ զձեռն իւր, և հիւր մու-
րացիկ՝ զանմարդի մայրիս անտառաց ամոքեսցէ
իւր ասպնջական. և անդ յախորժակն ազատու-
թեան քաղցրացին նմա խշտիք և անարդ կա-
ղնք:

ՊՈՊ. Պաշտելի են ինձ բանքդ. գերես զմիտս, այլ
յորդորես ոչ զսիրտ. գիմակալէ բնութիւնն
հնազանդել քեզ: Որդի եմ, զայն ոչ ունիմ
երբեք մոռանալ:

ՀՌ. Զայդ Հռովմայեցին զուր կցիցէ չքմեղանս:
Բրուտոս, Մանլիոս և Վիրգիլիոս հարք էին և
նոքա:

ՊՈՊ. Այո՛, հայր. այլ գիւցազանց այդ արու-
թիւն 'ի հարս մնաց. տակաւին ոչ պանծայ
Հռովմայ յորդի մի՛ որոյ ինքնին զհայր իւր 'ի խոշ-
տանգանս մահու մասնեալ իցէ:

ՀՌ. Ապա առաջին գու լիջիր նախանձաւոր այդմ
պարծանաց. երթ...

ՊՈՊ. Աղէ հայր...

ՀՌ. Մի ևս 'ի քէն աչն ունիմ զիմոյ բաղդին
լսել զսահման:

ՊՈՊ. Դժուարինս պահանջես, տէր իմ և հայր,
և առաւել դժուարինս:

ՀՌ. Օտար ոք ճանաչես զիս, եթէ հայր: Եթէ
օտար, մի՛ առ ինե արհամարհեր զօգուտ Հռով-
մայ. իսկ եթէ հայր՝ պատկառես 'ի հրամանէն
և երթ:

ՊՈՊ. Ա՛հ, եթէ տեսանէիր զծուփս սրտիս՝ սա-
կաւիկ մի խնայէիր յիս:

ՀՌ. Ես այժմ 'ի սրտեդ արութեան պահանջեմ
փորձ, ոչ սիրոյ:

ՊՈՊ. Եթէ զփորձ ինչ խնդրես զիմ, 'իվ հայր,
խնդրես զարիւն իմ. և աստ յոտս քո, հայր
իմ, հեղից բովանդակ: Այլ զի ձեռն որդւոյդ
միեսցի 'ի բեկումն քո, գիւցազուն հայր, նե-
րեա՛, չեմ այդմ առաքինութեան բաւական:
(Եւանէ):

ՀՌ. Մերձենայ ժամն տհաւոր, և խիթամ ես՝
գուցէ արգեօք սառնանայ ինչ աւագանին: Ո՛վ
զիք հովանաւորք Հռովմայ՝ գուք շնչեցէք խոր-
հուրդս արժանաւորս 'ի սիրտս նոցա:

ՏԵՍԻԼ Բ

ՄԱՆԼԻՈՍ, ՀՌԵԳՈՒՂՈՍ

ՄԱՆ. Կացցեն այդր նուիրակք 'ի պահ գրանն, և
մի ոք իշխեսցէ մտանել 'ի ներքս:

ՀՌ. (Ընդ իւր): Մանլիոս. իսկ առ ինչ գայցէ:

ՄԱՆ. Ա՛հ, թոյլ տուր ինձ՝ գիւցազանց քաջ
գիրկս զքե արկանել:

ՀՌ. Զի՛ գործես. այր հիւպատոս...

ՄԱՆ. Ոչ նոյն ինքն եմ այժմ, այլ այր մի պաշ-
տօնաբեր քու մառաքինութեանդ, քոյին արու-
թեանդ: այլ նախանձաւոր քո մեծ՝ որ արդ առ
քեզ գայ պարտութիւն յանձն առնուլ և մե-
ղանալ ընդ առաջին թշնամութեան առ քեզ ու-
նելոյ. և զքոյդ աղերսէ բարեկամութեան պա-
սիւ: